

Science initiative “Universum”

INNOVATIONS OF THE FUTURE

Proceedings of XXXIII International scientific conference

New York

Nov 8, 2018

www.iscience.me

Iryna Rozman
Ph. D. (Pedagogy), Associate Professor
Department of philological disciplines
and social communications
Ukraine, Mukachevo

THE VALUE OF TERMINOSYSTEMY BIOGRAFICI

Розман Ірина Іллівна
к.пед.н., доцент
Мукачівський державний університет
кафедра філологічних дисциплін та соціальних комунікацій
Україна, м. Мукачево

ЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ БІОГРАФІСТИКИ

The article discusses timing, which purchase with teaching bagratia. Reflect the common philosophical understanding terminosistemy. Also ulagam the terms "individual", "person", "individuality", "biographical fact", "fact-event", "fact" "fact-knowledge", "actual fact." It is noticed that researchers are sometimes put in certain terms with different lexical-semantic content.

Key words: terminological, biography studies, pedagogical studies, scientific instrumentation.

У статті розглядаються терміни, які співвідносяться з педагогічною біографістикою. Висвітлено загальне філософське розуміння терміносистеми. Закцентована увага на термінах «індивід», «особа», «індивідуальність», «біографічний факт», «факт-подія», «факт-джерело», «факт-знання», «реальний факт». Зауважено на тому, що дослідники іноді вкладають у певні терміни різний лексико-семантичний зміст.

Ключові слова: терміносистема, біографістика, педагогічні дослідження, науковий інструментарій.

Сучасні надбання педагогічної науки дозволяють зробити два важливі висновки, які окреслюють шляхи розробки і розвитку терміносистеми біографістики як у західноєвропейському так і у пострадянському науковому просторі. З одного боку, вони взаємопов'язані між собою, з іншого, – між ними існує істотна різниця у пріоритетних методологічних стратегіях [2].

Українська біографістика, зокрема й педагогічна, орієнтована переважно на історичну ретроспективу, тож передусім має задовольнити наукові й суспільно-пізнавальні інтереси «про минуле». Натомість західна наукова терміносистема орієнтована передусім на актуальні потреби сучасності. Разом із тим, нагромаджений нею досвід інтерпретативних методик і технік опрацювання біографічних джерел затребуваний для удосконалення наукового інструментарію української біографістики, яка, задля підвищення свого соціального статусу, має

«Innovations of the future»

Зміст понять, які відносяться до терміносистеми педагогічної біографістики визначають структуру особистості; ми аналізуємо її через призму співвідношення головних лексичних одиниць: людина – індивід – особа – особистість – індивідуальність. При цьому спираємося на дефінітивні рефлексії філософів, психологів, соціологів, педагогів, персонологів (Б. Ананьева, І. Бех, А. Бойко, К. Карпінський, Н. Логінова, В. Петрушенко, Ю. Погорельцева, С. Рубінштейн, О. Сухомлинська та ін.) [3].

Вихідне поняття «людина» у загальному філософському розумінні означає істоту, наділену інтелектуальними і моральними властивостями. Воно, як правило, не вживається щодо окремої конкретної досліджуваної особи, але поширене у загальнотеоретичних біографічних студіях для позначення особового чи неозначено-особового займенника («будь-яка особа», людська постать загалом).

У схожому сенсі вживається поняття «індивід», яке у гуманітаристиці і суспільній свідомості рефлексує природну біологічну істоту виду *Homo Sapiens*. Однак його науковий структурно-психологічний аналіз передбачає виокремлення двох параметрів: а) вікових і статевих; б) індивідуально-типологічних. Отже, використання поняття «індивід» у біографічному дослідженні в означених параметрах цілком припустимо, але при характеристиці суспільної діяльності є недоречним. Щоправда, у другому випадку можна враховувати і рефлексії філософів, згідно з якими поняття «індивід» позначає притаманні людині унікальні природні і соціальні якості, тому воно надається для вираження діалектики одиничного і загального, що проявляється у висловах «типовий індивід», «своєрідний індивід» тощо [4, с. 331].

Одним із найуживаніших у біографістиці є поняття «особа». У суспільній лексиці воно часто вживається як синонімічне поняттю «індивід». У такому сенсі на особу неприйнятно переносити фізіологічні характеристики (колір очей, форма обличчя, будова тіла тощо).

У традиції біографістики, як і гуманітаристики загалом, поняття «особа» вживається у двох основних взаємопов'язаних значеннях: перше акцентує на її об'єктивному статусі; другий – фокусує на внутрішньому складному і неповторному світі особи. У їхній сукупності, цілісності або за окремими рисами, властивостями вона вирізняється у різних структурних вимірах, які характеризують виконання соціальних і професійних функцій, приміром, як педагог, науковець, громадський діяч тощо [1].

Аналіз досліджень з біографістики й інших галузей знань засвідчує, що дослідники вкладають у два останніх із цього ряду різний зміст, залежно від власних уявлень та предмету, завдань свої досліджень. Така ситуація також зумовлена розмаїттям їхніх тлумаченням у різнопрофільній літературі, існування численних гуманітарних теорій, що пояснюють ці феномени, впливами російського лексикону, де поняття «особистість» і «індивідуальність» позначаються одним словом – «индивидуальность».

Удосконаленню терміносистеми педагогічної біографістики сприятиме врахування дефінітивних підходів і конструкцій, запропонованих І. Бехом, А. Бойко, іншими вченими [6]. В парадигмах сучасної науки поняття «особистість» постає як більш пізній продукт розвитку людини та як реальна, динамічна й відносно цілісна,

Біограф має виходити з того, що вплив соціобіологічних чинників на особистість відбувається через її суб'єктивний світ, як результат її внутрішньої роботи (мотивів, інтересів, прагнень, дії, переживань, емоцій тощо), внаслідок якої «все внутрішнє» акумулюється і використовується у практичній діяльності. Він має здійснити реконструкцію особистості не «як механічної суми субособистостей», а як зрілого, функціонально самостійного, внутрішнього складного і суперечливого суб'єкта власної життєдіяльності, що включає всю повноту змісту індивідуального життя в реальному культурно-історичному контексті [1, с. 628].

Підтримуємо позицію науковців, згідно з якою саме нетотожність понять «особистість» та «індивідуальність» унеможливує розгляд їхньої структури як простого набору індивідуально-психологічних властивостей. За такого підходу особистість визначається як загальна якість індивіда, а індивідуальність – як неповторна комбінація її індивідуальних якостей, що виявляється у рисах характеру. Індивідуальність властива кожній людині, але проявляється по-різному (яскраво, сильно, малопомітно) й у різній площині – інтелектуальній, емоційно-вольовій, організаційній. Її інтегральний вияв у різних сферах життєдіяльності оцінюється як оригінальність людини [1, с. 628; 6, с. 26-31, 57-59].

Асоціація індивідуальності з індивідуалізмом також має сенс [4, с. 170], адже вона формується через самоусвідомлення особою свого «Я» й через її самоідентифікацію і самовиділення серед інших людей. Але це не означає ні самоізоляції, ні нарцисизму, адже зрозуміти, пізнати індивідуальність (оригінальність, унікальність) людини можна лише через її як повну ідентифікацію та виокремлення і порівняння з іншими людьми, соціальним середовищем.

Означені дефініції менше чи більше виразно виявляються у процесі біографічного дослідження, однак, вони достатньо виражені у науково-теоретичному плані, тож мають сенс і, поряд з іншими одиницями терміносистеми, повинні враховуватися при характеристиці педагогічних персоналій.

У терміносистемі прослідковується технологічний процес науково-дослідницької роботи. Крім цього, доцільність їхнього розгляду, зокрема через призму поділу на окремі підгрупи, обумовлюють ще дві обставини: по-перше, впродовж двох десятиліть поняттєво-категорійний апарат української біографістики збагатився запозиченнями із західних наукових терміносистем та з різних суміжних наук. По-друге, за такого термінологічного плюралізму» посилилася тенденція, коли, залежно від дослідницьких завдань і стратегій та особистих «методологічних уподобань», науковці вкладають в них різний зміст, власне розуміння, що не завжди відповідає їхній сутності. За такої ситуації, виходячи аналізу спеціальної фахової літератури пропонуємо найбільш оптимальні, «сконсолідовані» через аналіз рефлексій авторитетних науковців, дефініції термінологічних тлумачень [4].

У науці існують універсальні засадничі категорії наукового пізнання, зокрема біографічних знань, в основі яких лежить слово «факт» (лат. – зроблене). Категорійний ланцюг «факт-подія», «факт-джерело», «факт-знання», «реальний факт» і т. ін., що широко застосовуються при вивченні історичного процесу, знайшов чітке тлумачення в історичній науці [2, с. 26 – 27].

У біографістиці, зокрема й педагогічній, він одержав «профільно-дзеркальне» відображення, про що свідчить доробок [3, с. 36-39], Попика, В. Чиска та ін.

«Innovations of the future»

Від «факту життя», слід відокремлювати різновид «біографічного факту», що позначають поняття «життєві обставини» або «обставини життя», що позначають суспільно-політичні, соціально-економічні, ідеологічні, правові, моральні, інші умови, в яких протікало життя історичної особи.

Також існують дефініції, які позначають «середовищність» формування і становлення педагогічної персоналії як об'єктивно детермінований процес. Придатні для цього є загальні поняття «середовище», «середовище розвитку». Правильне сутнісно-змістове вживання цих понять сприятиме чіткішій структуризації чинників формування особистості та адекватному трактуванню їхніх потенційних можливостей і реального впливу.

Не можна не зацентувати увагу на широкому спектрі понять, які характеризують людську індивідуальності, приміром: «спосіб життя».

Поряд з іншими поширеними в дослідженнях про педагогічні персоналії поняттями «лінія життя», «життєва позиція», «життєвий досвід», «життєвий вибір» тощо, останнім часом використовують запозичені з психології, менеджменту, інших галузей знань, такі поняття, як «сценарій життя», «біографічна криза», «життєвий світ», «життєва програма/план» та ін. [3].

Терміни, запозичені з різних галузей знань, теж мають вагоме значення на розвиток біографістики: вони урізноманітнюють педагогічну біографістику, тим самим доповнюючи терміносистему.

Література:

1. Бойко А. М. Особистість. Енциклопедія освіти/ головний ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. С. 627-628.
2. Варшавчик М. А. Історіографічні джерела// Джерелознавство історії України: довідник / за ред. М. Варшавчика, Я. Калакури. К.,1998. С. 26-27.
3. Велевский А.Л. Основания биографики. К.: Наук. думка, 1993. 110 с.
4. Петрушенко В. Л. Філософія: навч. посібник. Львів: Новий світ, 2000, 2006, 2012. 647 с.
5. Петлевич Наталя Характерні особливості персоналізму Наукові записки Піддубна теорія наукової освіти С.Гессена Серія «Філософія». Випуск 6. С. 58 – 77. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe
6. Погорельцева Ю. А. Психология личности: учебное пособие. СПб ГТУРП. СПб. 2011. 105 с.
7. Попик В. І. Biography – біографіка – біографістика – біобібліографія: понятійний арсенал історико-біографічних досліджень// Український історичний журнал. 2015. №3. С. 122 – 136.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>